

Výzvy moderní společnosti - - CCMS/NATO

Vytvoření Výboru pro výzvy moderní společnosti (Committee on the Challenges of Modern Society - CCMS) bylo navrženo na 20. výroční schůzi NATO ve Washingtonu v dubnu 1969 za účelem dát Alianci nový společenský rozměr. Tehdejší prezident Nixon požadoval vytvořit výbor NATO, který by řešil společenské otázky a zjistil cesty, kterými by se mohly zkušenosti a prostředky západních zemí efektivně využít směrem ke zlepšení kvality života lidstva a pomoci člověku 20. století naučit se jak zůstat v souladu s rychle se měnícím světem.

* * *

Formálně byl potom výbor založen 6. 11. 1969. Jeho cílem bylo **postihnout praktické problémy, které jsou již zkoumány na národních úrovních** a kombinovat projekty i technologie dostupné v členských zemích NATO, dosáhnout rychle hodnotných závěrů a dávat doporučení pro činnost k prospěchu všech.

Kooperace v rámci NATO směrem ke zlepšení kvality života v moderní společnosti zahrnovala všech 16 zemí Aliance během prvních dvaceti let. Článek dvě smlouvy stanoví, že členské země budou přispívat k dalšímu rozvoji míru a přátelství v mezinárodních vztazích podporou podmínek stability a blahobytu. Tento článek se také pokládá za základ cest k zlepšení a rozšíření kooperace v nevojenských oblastech.

Od začátku vzniku NATO bylo uznáváno, že ačkoli vojenská spolupráce je prioritní a velmi žádoucí, nepostačuje potřebám. Bylo doporučeno, aby věda a technologie byly považovány také za zvlášť významné. Program vědecké a technické spolupráce, navržený Výborem pro vědu, který byl za tímto účelem vytvořen, zajistil důležitý předpoklad pro práci CCMS, zejména ve výměně a praktické aplikaci technologií a vědeckých poznatků.

V květnu 1989 summit hlav států a vlád NATO opět zdůraznil význam CCMS. Ustanovení čl. 35 závěrečného komuniké žádá vhodnou mezinárodní spolupráci ve vědě a technologiích užitečných ke globální bezpečnosti. Uznává důležitost ochrany životního prostředí ve spolupráci s výborem CCMS. Jeho aktivita ukázala široký dosah běžných a soustavných činností armád v otázkách životního prostředí. Bylo rozhodnuto iniciovat nový program v oblasti životního prostředí.

V dubnu 1990 Rada NATO odsouhlasila, že CCMS by mělo rozšířit programový mechanismus přesahující prováděné pilotní studie (předvýzkum) a pouhé členství. CCMS také odsouhlasilo, že experti ze střední a východní Evropy mohou být pozváni k účasti na pracovních jednáních, konferencích a seminářích. Dne 10. března 1992 byl připraven pracovní plán pro dialog, spolupráci a společná východiska na schůzi rady NACC (North Atlantic Cooperation Council). Zahnoval v aktivitách CCMS navíc spolupráci expertů z 21 partnerských zemí (Albánie, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Bulharsko, ČSFR, Estonsko, Kavkazsko, Maďarsko, Kazachstán, Kirgizie, Litva, Lotyšsko, Moldavsko, Polsko, Rumunsko, Ruská federace, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán).

Jak CCMS pracuje

Při vytvoření výboru bylo Radou NATO rozhodnuto, že **výbor nebude sám o sobě vstupovat do žádné výzkumné aktivity a jeho práce budou vyplněny na decentralizované úrovni**. Podpora aktivit CCMS mimo program bude zpřístupněna přes rozpočet NATO. V souladu s tím charakterizují práci výboru čtyři pojmy:

1. Práce probíhají za účasti členských zemí jako pilotních zemí pro jednotlivé projekty. Spolupracují s jinými zainteresovanými zeměmi (a s postupem doby s mnoha zeměmi, které nejsou členy NATO). Každá pilotní země je odpovědná za rozvoj, řízení a rozšíření výsledků pilotní studie. Kooperující pilotní země a jiní účastníci sdílejí pracovní náklady v souladu s jejich zájmy. Žádný člen není žádán, aby se účastnil nějaké studie. Naopak, každá země si může volně vybrat jak nejlépe využije zdrojů a expertiz. Výsledky na druhé straně jsou ale přístupné všem. Tímto způsobem státy, jejichž priority by jim nedovolily věnovat větší množství prostředků na dílčí problémy, mohou přispět ke specifickým projektům, zatímco pilotní studie budou také přínosem pro všechny.

2. Důraz je kladen na projekty, které mohou vést k formulování politiky a stimulovat domácí a mezinárodní akce. Výborem CCMS jsou často navrhovány nové oblasti výzkumu pro iniciativní orientaci zemí. Požadavkem pak je připravit závěry výsledků výzkumu tak, aby byly přístupné pro osoby tvořící politiku zemí a nové poznatky se staly více citlivými v zájmu ovlivnění přírody a životního prostředí společnosti.

3. CCMS je viditelnou a otevřenou organizací. Podle zájmu a požadavků specializovaných mezinárodních organizací výbor vyvíjí doplňující pilotní studie. Příkladem těchto oblastí jsou zdraví, životní prostředí a plánování kvality života. V mnoha oblastech CCMS bylo avantgardou mezinárodní aktivity - např. uchování energie a zdrojů alternativní energie. Jeho studie pomohly určit rámce dvojstranné a mnohostranné mezinárodní spolupráce. Výsledky studií jsou přístupné institucím a jednotlivcům po celém světě.

4. CCMS vyvinulo následné postupy určující zájmy Aliance pro funkci, kterou by měla hrát v národních a mezinárodních aktivitách v životním prostředí. Každá pilotní země zabezpečí, aby provedená studie hrála co nejpříměřenější úlohu v stimulaci národní a nebo mezinárodních aktivit.

Uvedená čtyři pojetí, vedení pilotních zemí, podpora národní a mezinárodní aktivity, otevřená spoluúčast a přístupné výsledky jsou základními principy spolupráce v rámci CCMS. Společně vytváří podmínky pro jedinečnou mezinárodní spolupráci na poli životního prostředí.

Pilotní (řídící) studie

Studie kryjí široké spektrum aktivit dotýkajících se mnoha aspektů ochrany životního prostředí a kvality žití. Po ukončení studie je souhrnná zpráva zaslána CCMS, podrobnější technická zpráva je připravována **pilotní skupinou** a je dostupná každému, kdo projeví zájem, z celého světa.

Dosud bylo dokončeno 44 studií. Práce pokračují na 27 studiích. Jsou neustále navrhována nová témata, která se seminárně posuzují k zařazení do procedury pilotní studie (pro rok 1994 - tři studie).

Na práci ve výboru CCMS Českou republiku zastupuje MO - oddělení životního prostředí. Je určeno jako koordinátor účastnického státu na pilotních studiích, seminářích a případně jiných aktivitách výboru.

Oddělení životního prostředí ministerstva obrany (OdŽP MO) se zúčastňuje zasedání CCMS. Je na nich vyhodnocována spolupráce NATO s účastnickými zeměmi, schvalovány návrhy na přípravu nových pilotních studií a navrhovány nové postupy. *Plenární zasedání jsou součástí projektu Partnerství pro mír.*

OdŽP MO se aktivně účastní na dvou pilotních studiích - Vyhledky armády v životním prostředí a **Znečištění životního prostředí překračující hranice států vycházející z vojenských a příbuzných zařízení a aktivit.**

Ve spolupráci s dalšími odborníky z armády a civilu navrhlo, aby se tito účastnili studií na téma **Nové zemědělské technologie, Management průmyslových toxických látek a jejich základní výzkum a Ochrana obyvatel před toxickými látkami rozlitymi během přesunu vojenského materiálu.**

Dále je dán návrh na zapojení se do etapy rozhodování o vzniku nových pilotních studií na téma **Kvalita vnitřního vzduchu, Technologie omezování hluku z leteckého provozu a Ekologické aspekty využití dřívějšího vojenského území.**

Z tohoto přehledu vyplývá, jak široké je pole působnosti CCMS v otázkách životního prostředí. **V textu zvýrazněné studie jsou součástí návrhu Partnerství pro mír.**

Mezinárodní konference podporované CCMS

V současné době existuje pět konferencí, které se mohou reprízovat na základě nových skutečností. Permanentně pokračuje konference s názvem Význam zahrnutí armády do Montrealského protokolu k látkám spotřebovávajícím ozonovou vrstvu (1991, 1994). Česká republika se prostřednictvím OdŽP MO stala spoluorganizátorem konference s ministerstvem obrany Norského království na téma Ozvěny životního prostředí v plánovacím postupu vojenských zařízení a výcvikových prostorů (1992).

Semináře a jiné aktivity

Jedinečné setkání odborníků k řešení problémů životního prostředí ve vztahu k armádě poskytují semináře. Seminář k otázkám pilotní studie Vyhledky armády v životním prostředí na téma Prevence znečištění, byl v škole NATO/SHAPE v SRN v roce 1993. Poslední seminář CCMS pod názvem Obrana, životní prostředí a ekonomika se uskutečnil v Bruselu 28. ledna 1994. Na obou seminářích OdŽP MO předneslo příspěvky o úloze a záměrech MO ČR v životním prostředí. **V rámci projektu Partnerství pro mír je doporučena účast na těchto seminářích.**

Dále jsou pořádány Kulaté stoly životního prostředí k výměně informací, názorů a východisek, často na úrovni ministrů. Publikáční činnost pod záštitou CCMS zahrnuje více než 200 publikací.

Programová orientace CCMS/NATO

Výbor NATO pro výzvy moderní společnosti (CCMS) vyhláší novou orientaci některých aktivit k *řešení vědeckých a technologických problémů*, které se týkají kooperujících partnerů, členů Severoatlantického výboru pro spolupráci (NACC). Pro navazující konzultace s reprezentanty kooperujících zemí bylo vybráno několik prioritních oblastí, které budou podporovány. Na všechny projekty zahrnující tyto priority bude nyní soustředěna podpora.

Za účelem naplnění projektu Partnerství pro mír bylo navrženo deset zájmových témat pro přípravu dalších pilotních studií.

Prioritní oblasti

■ Technologie odzbrojení:

Vědecké problémy vztahující se k technologiím odzbrojení zahrnující nakládání s radioaktivními a chemickými zbraněmi, konverze vojenského průmyslu a bezpečnost nukleárních technologií.

■ Životní prostředí:

Vědecké problémy vztahující se k ŽP zahrnující nápravu kontaminovaných vojenských lokalit, územní ekologické problémy a ohrožení přírody.

■ Špičkové technologie:

Vědecké problémy vztahující se ke špičkovým technologiím včetně vědeckých informací, materiálů, biotechnologií, navrhování energie a její dodávky (ne nakládání).

■ Lidské zdroje:

Problémy vztahující se k prostředkům lidstva, včetně vědecké politiky, intelektuálních vlastností, práv a jejich mobilita (např. snížení zaměstnanosti vědců ve zbrojním průmyslu).

V souladu s těmito prioritními oblastmi, nejpokrokovější komunikační technologie, jako např. počítačové sítě, by měly být použity k plnému možnému rozšíření. Účelem je zvýšit užití těchto technologií jako prostředku vědeckého dialogu mezi zeměmi NATO a partnery kooperujících zemí.

Podpora a výběr

Mechanismy podpory pro řešení problémů v prioritních oblastech jsou řešeny několika způsoby (granty, expertní návštěvy pracovními skupinami). Formy aplikace a sdělení o aplikacích jsou pro uvedené aktivity v prioritních oblastech dostupné v odboru pro vědecké záležitosti NATO. Vědci ze zemí NATO a kooperující partneři mohou o ně požádat. Žádost musí zahrnovat ale kooperaci mezi vědci NATO a vědci kooperujících zemí.

Za každou prioritní oblast bude vytvořen expertní výbor, který bude zvažovat nežádané žádosti v jejich příslušných oblastech a také žádané žádosti ve specifických tématech uvnitř jejich oblastí.

Schůzky výboru CCMS/NATO s kooperujícími partnery

Poprvé se plenární setkání obou partnerů uskutečnilo 23. února 1993 v Bruselu. Setkání se zúčastnili vyšší vládní úředníci z ministerstev obrany, zahraničních věcí a životního prostředí. Z kooperujících zemí byly zastoupeny Albánie, Bělorusko, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Kirgizie, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, Ruská federace, Slovenská republika a Ukrajina.

Jednání zahájil náměstek generálního sekretáře NATO pro vědu a životní prostředí Dr. Jean-Marie Cadiou. Zdůraznil zvyšující se důležitost a závažnost třetí dimenze NATO - vědeckých programů a životního prostředí, v souvislosti s novými úkoly Aliance. Nejvyšší zájem NATO je věnován prioritám životního prostředí vztahujících se k určeným regionům, dále přičinám vztahujících se k obraně a přírodnímu nebezpečí.

Reprezentanti kooperujících zemí vyjádřili svůj zájem pomoci řešit tyto problémy ve výboru CCMS/NATO. Zejména problémy vztahující se ke znečištění ovzduší, půdy a vodě a zdůraznili jejich příčiny kontaminace z vojenských lokalit.

Účastníci podtrhli skutečnost, že znečištění životního prostředí často překračuje hranice a jediný způsob řešení je spolupráce mezi národy. Citována byla kontaminace řek, ústí řek Aralského a Černého moře, tak jako znečištění vzduchu radioaktivními a chemickými látkami.

Experti z kooperujících zemí uvítali podporu aktivních účastníků v rámci programu CCMS. Bylo shodně konstatováno, že CCMS reprezentuje jedinečnou formu pro výměnu informací o problémech životního prostředí, jak civilního, tak vojenského, a též metod prevence.

Druhé plenární setkání CCMS s partnery kooperujících zemí se uskutečnilo za řízení Dr. J. M. Cadiou v souladu s plánem NACC dne 27. 1. 94 v Bruselu. Po souhrnné zprávě o aktivitách výboru byly předloženy informace o postupu studií Znečišťování životního prostředí přesahující hranice států pocházející z vojenských zařízení a aktivit, Vyhlídky armády v životním prostředí, semináři Prevence znečištění a právě ukončené 2. konference Úloha armády při plnění Montrealského protokolu o látkách ničících ozónovou vrstvu.

Programová ředitelka CCMS Dr. Denis Beten seznámila se záměrem aktualizovat postup k přípravě návrhů nových pilotních studií.

Na plenárním zasedání byly předloženy a schváleny nové pilotní studie, které jsou ve stadiu přípravy, a to *Aspekty životního prostředí při opětovném použití dřívějších vojenských lokalit a Kvalita vzduchu v místnostech* (novelizace). Česká republika vyslovila zájem spolupracovat na obou řešeních.

Partnerství pro mír vytváří nové možnosti spolupráce i v rámci CCMS. Kromě nových návrhů deseti pilotních studií (4) je možné připravit a realizovat partnerské programy podle návrhů zemí připojených k iniciativě (5).

Na poli životního prostředí se jeví nezbytné, vzhledem ke společným cvičením a dostupnosti mnohonárodního výcviku, cvičení a operací ve spojení se silami Aliance, seznámit jednotky AČR s rozsahem ochrany životního prostředí v zemích NATO. Na druhé straně bude vhodné informovat vojska Aliance o základních právních úpravách v životním prostředí a principech ochrany přírody a krajiny v našich výcvikových prostorech.

Schůzka k Pilotní studii o problémech životního prostředí přesahující hranice států pocházejících z vojenských a k nim vztahujících se zařízení a aktivit

Studie byla schválena plenárním zasedáním CCMS v listopadu 1992. Je řízena min. zahraničí Norského království. Cílem projektu je vyvinout základ pro mezinárodní spolupráci ve výzkumu, ocenění a prevenci znečištění z vojenských a jím příbuzných zařízení a aktivit, které přesahuje hranice států. K naplnění cílů studie je záměrně sestavena organizace pilotní studie, usnadňující kooperaci mezi zájmovými zeměmi, vyjmenování priorit a jejich popisu s ohledem na vztahující se regiony a informační výměnu, která následně může být přenosná na jiné země. Studie obsahuje dvě specifická podtémata vztahující se k znečištění přesahující hranice států ovlivňující oceány a vodní cesty:

- a) znečištění z radioaktivních látek,
- b) chemické znečištění,

Je možné tvořit další podtémata.

Předmětem dohody všech účastnických zemí je zahrnutí areálů, vztahujících se k Barentsovu a Karalskému moři, Baltickému a Severnímu moři a k Černému moři. Záměrem je získat výsledky za relativně krátkou dobu (2 roky) vytvořením pracovních skupin s národní odpovědností. Práce na tématu je koordinována, i když často práce pokračují v národních nebo bilaterálních skupinách na specifických otázkách, ad hoc expertních jednáních či multidisciplinárních pracovních setkáních k projednání aplikovatelných technologií a metod mezi jednotlivými schůzkami pléna. Ze zemí NATO jsou účastnickými státy Belgie, Kanada, Dánsko, Francie, Island, Německo, Řecko, Portugalsko, Turecko, USA a Velká Británie jako pozorovatel.

Z kooperujících zemí jsou účastníky Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Ruská federace, Rumunsko, Slovenská republika a Ukrajina, Finsko se zúčastnilo jako nezávislý pozorovatel.

● První schůzka se konala 11.-12. února 1993 v Oslo podle pracovního plánu NACC. Byl připraven dvouroční plán s očekávanými výsledky prvních osmi měsíců k systematické identifikaci různých míst kontaminace, k ocenění zdravotního rizika a k přehledu zmírňujících postupů. Byly určeny územní oblasti s vodními toky, povodími, úmořními a moři, které budou jádrem zvláštní pozornosti pro přítomnost zrušených nukleárních plavidel a odvod vody z území obsahujících rizikové pozemní základny.

● Druhá schůzka se konala 1.-2. června 1993 v norském Kirkenes. Pozornost se soustředila na dvě hlavní kontaminace překračující hranice pocházející z nukleárních a chemických zdrojů. Týkaly se nehod atomových ponorek a problémů souvisejících se snížením jejich počtu při ozbrojení a s nakládáním chemických zbraní na moři a výbušnin. Byly prezentovány studie znečištění Artického, Baltského a Černého moře a povodí Dunaje.

Ruská delegace uvedla, že pilotní studie je **první mezinárodní spoluprací o životním prostředí, na které ruské ministerstvo obrany souhlasilo spolupracovat.** Předložila informace vztahující se k vlivům zkoušek atomových zbraní na životní prostředí, havárií ponorek a atomových elektráren. Částečně objasnila problémy vzniklé ztroskotáním atomové ponorky Komsomolec v r. 1989.

● Třetí schůzka pilotní studie se uskutečnila 22.-24. listopadu 1993 v německém Münsteru. SRN byla hostitelem protože se stala vedoucím tématu chemického znečištění. Jednání probíhalo v Ústavu pro vědecké služby Bundeswehru pro ochranu před zbraněmi hromadného ničení (WWD Münster). Pozornost byla zejména zaměřena na monitoring radioaktivních látek a otázky chemického znečištění, zejména chemickou municí. Ústav totiž leží na místě rozsáhlého vojenského výcvikového prostoru (ca 100 tis. ha), kde byly po první světové válce zakopány bojové chemické látky a nyní probíhá jejich postupná destrukce.

Setkání expertů k radioaktivnímu a chemickému znečištění Černého moře se uskutečnilo 1.-2. 3. 1994 v Bukurešti. Zúčastnili se ho zástupci poddunajských zemí, Francie, Ruska, Běloruska, Turecka a řídicí země Švédska. Odborníci připravili podklady o rozsahu znečištění, zdrojů znečištění a ocenění jejich důležitosti a navrhli specifické úkoly, které budou předloženy k řešení a zahrnutí do závěrečné zprávy na 4. zasedání pilotní studie, která proběhne ve dnech 19.-20. 4. 1994 v Istanbulu.

Literatura:

1. **Beten, D.:** Procedure for the Preparation of New Pilot Study Proposals. NATO-CCMS, Brusel, leden 1994, 4 str.
2. **Cadiou, J.-M.:** Report on CCMS 1993 Outreach Activities in the Framework of the NACC Workplan for Dialogue, Partnership and Cooperation. NATO-CCMS, Brusel, prosinec 1993, 16 str.
3. **NATO-CCMS:** The Challenges of Modern Society. Scientific Affairs Division NATO, Brusel, říjen 1993, 44 str.
4. **NATO:** Work Plan for Dialogue, Partnership and Cooperation 1994. Brusel, prosinec 1993, 16 str.
5. **NATO: Partnership for Peace.** Brusel, leden 1994, 8 str.